

Šaur, Vladimír

**[Кабасанов, Стойко. Един старинен български говор -
Тихомирският говор]**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada
jazykovědná.* 1967, vol. 16, iss. A15, pp. 203-204

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101102>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
provides access to digitized documents strictly for personal use, unless
otherwise specified.

même des mots d'origine étrangère (en polonais le groupe *k, g + y* n'apparaît que dans les termes techniques internationaux). Wierzchowska n'indique pas lesquelles de ces réalisations sont propres au polonais et lesquelles n'appartiennent qu'aux expressions d'origine étrangère. La façon avec laquelle elle traite son sujet, correspond à la conception générale du travail. L'auteur conçoit la phonétique avant tout comme une discipline des matériaux et cela se reflète aussi dans l'arrangement de toutes les explications des sons. Wierzchowska les décrit d'une façon un peu idéalisée (car il n'est point possible de caractériser toutes les variantes des sons d'une langue), elle ne parle pas des phonèmes et de leurs réalisations phonétiques. Mais ainsi n'apparaît pas suffisamment la différence entre le caractère principal des sons et les nuances subtiles qui sont négligeables pour la compréhension et sont souvent même interchangeables (par exemple dans l'explication des nasales). Les annotations sur le fréquence de certaines réalisations ne font qu'indiquer le point de vue phonologique qui serait pourtant même dans un travail s'occupant avant tout de la nature articulatoire de la parole, très utile. Deux chapitres de conclusion traitent des questions de la phonétique du mot et des questions des qualités prosodiques de la parole. L'auteur traite de tous ces problèmes d'une manière bien détaillée, et y insère même des questions de la portée du son, de l'économie de la respiration et quelques notes touchant les problèmes de la syllabe.

En conclusion l'auteur indique les traits phonétiques fondamentaux du polonais. Caractéristique lui paraît la richesse du répertoire et la finesse de la différenciation des consonnes, tandis que le système des voyelles est à son avis relativement plus pauvre. Wierzchowska attire l'attention du lecteur même sur les différences phonétiques les plus sensibles parmi les dialectes polonais.

Le travail est complété par une bibliographie, à laquelle on trouve des renvois à la fin de chaque chapitre, ainsi que par l'index et par deux planches.

Le livre de Wierzchowska ressemble par son caractère à l'étude tchèque de Hála—Sovák „Hlas — řeč — sluch“ (Voix — parole — ouïe, 4e édition, Prague, 1962). Les deux livres s'occupent avant tout de la nature articulatoire et acoustique de la parole, mais Hála—Sovák vont plus loin, car ils s'occupent, et avec raison, non seulement de la technique de la formation des sons et de la situation compliquée dans la réalisation de la parole comme unité, mais ils s'intéressent aussi aux questions de la culture de la langue parlée et aux problèmes de la prononciation correcte, alors non seulement de la formation précise des sons, mais aussi de l'emploi juste de ces sons réalisés. Mais cela ne diminue pas du tout l'importance du travail de Wierzchowska pour ceux, à qui il est destiné, c'est-à-dire pour les spécialistes, s'occupant de l'enseignement de la prononciation correcte. Pour leur travail le livre sera un appui d'une valeur incontestable.

Marie Krémová

Стойко Кабанов: Един старинен български говор — Тихомирският говор. София, Бълг. академия на науките 1963. 105 str.

Jedním z předních děl bulharské dialektologie v poslední době je práce St. Kabanova, docenta sofijské university, o tichomirském nářečí; nevelká knížka je důležitá jak pro dialektologii, tak pro historiku bulharštiny.

Práce je průkopnická; dialekt východních Rodop byly pro svou odlehlost zkoumány teprve v r. 1959 při přípravě I. dílu nářečního atlasu, který nyní vychází. Kabanov si jako rodopaký rodák a člen expedice všiml, že dialekt Tichomiru a okolních vesnic registruje řadu archaismů, a navštívil proto spolu s asistentem D. Tilkovem v r. 1960 a 1961 Tichomir znovu. Výsledkem je objev snad nejarchaičtějšího bulharského dialektu, dosud jediného bulharského nářečí, v němž se zachovala nasální výslovnost původních nosovkových vokálů a které podrželo starý flexivní genitiv a lokál. (Je však škoda, že vyšly I. díl bulharského atlasu udává jiný stav některých jevů — např. střídnice *ъ* — než Kabanovova práce; rozdíl svědčí zřejmě o tom, že výzkum pro atlas nebyl proveden dostatečně hluboko.)

Tichomir a okolní obce tvoří oblast, která je ze tří stran obklopena vesnicemi s tureckým obyvatelstvem a z jedné strany státní hranicí. Obyvatelé Tichomiru jsou dost fanatičtí moslimové, sami se nazývají Turky, ačkoliv mluví bulharsky. S obyvateli okolních tureckých vesnic se stýkají velmi málo, s Bulhary odjinud přijdou do styku jen výjimečně. Proto se zde archaismy drží tak pevně, pevněji než v jiných rodopských nářečích. — Kabanovova práce byla v terénu ztížena nedostatkem vhodných informátorů, neboť muži jsou zpravidla bilingvní a míchají bulharské prvky s tureckými, ženy sice turecky neznají a mluví čistým dialektem, moslimské zvyky jim však brání volně rozmlouvat s cizími muži. Kabanov např. přes veškerou snahu neslyšel žádnou pohádku a píšně slyšel jen turecké.

Hláskoslovní dialektu je podáno dokonale a přehledně; vychází se z dnešního stavu vokálů,

u nichž je uvedeno, z ktorých historických stŕidnic vznikly. τ , ρ , ϵ , υ pod pŕizvukom dŕavaj δ , podobnĕ jako v centŕalnĕch rodopackĕch nŕŕeĕch. [q] a [e] se vyslovujĕ nikoliv na mĕstech, kde etymologicky ĕekŕame nosovku, nŕbrž [e] jen v koncovkŕch pŕesentu a [q] v koncovce 3. plur. aoristu a imperfekta. Charakteristickĕ je, že nosovŕ vŕslovnost se zachovala jen na konci slov, nikoliv uprostŕed. Ve vesnici Strižba vŕsak se mĕsto [q] vyslovuje [a] na konci slova, na ostatnĕch mĕstech je za pŕvodnĕi nosovku [a]. Kabasanov z toho vyzvojuje, že Tichomir odrŕŕl pomĕrnĕ nejstarŕi, Strižba o nĕco mladŕi fŕzi zŕniku nosovĕ vŕslovnosti; ze stavu, doloženĕho ve Strižbĕ, se vynnul stav, kterĕ je dnes v makedonackĕch a zŕpadobulharskĕch nŕŕeĕch — [a] — a z tohoto stavu stav rodopackĕ [ŕ]; tato vŕvojovŕ cesta je pŕy pravdĕpodobnĕji neŕ pŕmŕy pŕechod $q > \delta$. Kabasanov vŕsak podotŕkŕ, že „různost ve dvou sousednĕch vesnicĕch svĕdĕĕ o složitosti a nerovnomĕrnosti cest, po kterĕch takovĕto fonetickĕ zmĕny probĕhaji i v tak blĕzkĕch dialektĕch“ (s. 33). Skuteĕnĕ, cesty jsou složitĕ a soudĕme, že i Kabasanovova hypotĕza mŕ urĕitĕ slabiny — zejmĕna nevysvĕtluje naprostou shodu stŕidnic za τ a ρ ve vŕchodnĕch a severozŕpadnĕch bulharskĕch dialektĕch.

V tichomirackĕm nŕŕeĕi se zachovalo takĕ y a zaĕatek vŕvoje $y > \tau$ v nepŕizvuknĕch pozici (tento vŕvoj v jinĕm rodopackĕm dialektu, nŕŕeĕi Œirokĕ Lŕky, probĕhl do konce). Po mĕkkĕch souhlŕskŕch pak zĕstĕi probĕhla, zĕstĕi ne, zmĕna $y > i$, kterŕ je jinak obecnĕ bulharskŕ; v okolnĕch vesnicĕch je doložena pokroĕilĕji fŕze obou zmĕn $y > \tau$ a $y > i$. Zajĕmavĕ vŕsak je, že po nĕkterĕch tvrdĕch souhlŕskŕch se v Tichomiru naopak mĕnĕ $i > y$, coŕ je jedna z forem vokŕlnĕ-synharmonickĕch tendencĕ, kterĕ jsou pro vŕchodobulharskĕ dialektŕ typickĕ a jejichz zŕkladnĕi pŕĕĕinou je rozvinutŕ korelace mĕkkosti vŕech souhlŕsek.

Tichomirackĕ dialekt, jak vyplŕvŕ ze studie, mŕ nejvĕce zachovanĕch pŕdovĕch tvarŕ za vŕech bulharskĕch nŕŕeĕi. Nĕkterŕ jmĕna rozliŕujĕ 5 pŕdŕ — nominativ, genitiv, dativ, akusativ a lokŕl. Jedinŕ pŕd, kterĕ zmizel beze stopy, je instrumentŕl. Rozliŕnĕi genitivu a dativu je nejen tvarovĕ, ale i v pŕesnĕm doŕdrzovŕnĕi starĕch vŕznamŕ; dativ pŕivlastnĕovŕci neexistuje (srov. s. 54). To je velmi dŕleŕitĕ, neboĕ genitiv a dativ zaĕaly splŕvat jĕz v nejstarŕim historickĕm období bulharŕtiny. Tvar lokŕlu se zachoval jen u mŕla substantiv (vĕtŕinou po pŕedloŕce *na*, kterŕ zde vystupuje jen v pŕvodnĕch vŕznamĕch), a to jsou jeŕtĕ uvedennĕ doklady jen na lokŕl v sg. Ostatnĕi pŕdovĕch tvary se rozliŕujĕ i v plurŕlu. Zajĕmavĕ je, že genitiv plurŕlu maskulin je bez koncovky i u pŕvodnĕch *u*-kmenŕ (gen. plur. *syn*). Pŕekvapĕ nŕs, že za existence nosovĕch vokŕlŕ a stŕidnice δ za nosovku uprostŕed slova znĕ akusativ sg. fem. *-u* (*ženu* — *ženutu*); Kabasanov soudĕ, že vysvĕtlit to nenĕ za dosavadnĕho stavu znalosti moŕnĕ. — V dialektu je trojĕ ĕlen, avŕak vŕsechnŕ formy majĕ „nejen urĕovŕci, nŕbrž i ukazovŕci funkci“ (s. 48 n.) a je zajĕmavĕ, že na rozdĕl od ostatnĕch rodopackĕch dialektŕ se ĕlen nesklŕňuje (v nepŕmĕch pŕdech kromĕ akus. fem. mŕ koncovku plurŕlu *-ĕ, -eĕ, -nĕ*).

Ze slovesnĕho systĕmu nŕs nejvĕce zarŕŕi, že pŕes silnŕ tureckŕ vliv se v dialektu nevyjadŕuje tzv. zpŕsob nepŕmĕ vŕpovĕdi; z toho soudĕme, že v bulharŕtinĕ je tato kategorie velmi novĕho data a že její existence nĕjak zŕvisl na vŕskytu *l*-ovĕho pŕĕĕetĕi imperfektnĕho, kterĕ nenĕ tĕcho-mirackĕmu dialektu znŕmo. — Pŕedloŕky, syntax a lexikŕlnĕi strŕnka dialektu jsou popsŕny velmi struĕnĕ; jinak to pŕi omezenĕm okruhu informŕtorŕ moŕnĕ nebylo. Pŕes tyto potĕze je uvedeno 8 nŕŕeĕnĕch textŕ a pomĕrnĕ bohatĕ slovnĕk.

Kabasanovova pŕace zaplŕuje nĕkdeŕjĕ blĕ mĕsto na mapĕ bulharskĕch dialektŕ a proto si jĕ vysoko cenĕme. Je ŕkoda, že nic nevĕme o bulharskĕch dialektĕch na opaĕnĕ stranĕ stŕtnĕi hranice, kde, jak je znŕmo, ŕije bulharskĕ obyvŕtelstvo; porovnŕnĕi by bylo zŕsluŕnĕm pŕĕnosĕm.

Vladimĕr Œaur

Jiĕi Lŕpa: Cikŕnŕŕtina v jazykovĕm prostŕedĕi slovenskĕm a ĕeskĕm (K otŕzkŕm starĕch a novĕjŕch sloŕek v její gramatice a lexiku). Rozpravy ĀSAV, řada SV, seŕ. 11/1966, 63 str.

Jiĕi Lŕpa sa uŕ niekoľko rokov intenzĕvne zaoberŕ ŕtŕdiom jazykovĕch pŕoblĕmov cigŕnĕiny u nŕs. Okrem kandidŕtskej dizertaĕnej pŕace (*K cikŕnŕckĕmu nŕŕeĕi v okolí Humennĕho*, Praha 1963, 114 str.) zostavil *Pŕruĕku cikŕnŕŕtiny* (Praha, Stŕt. ped. nakl. 1963, 116 str.). Avŕak tento raz spracovŕ bohatĕ material (zŕlakanŕ vŕskumom i konfrontŕciou vlastnĕch zistenĕi s poznŕtkami v dosiaĕ vydanĕj literatŕre) so ŕpeciŕlnĕm zameranĕm na prvky, ktorĕ vnikli do cigŕnĕiny z neocigŕnskeho jazykovĕho okolia, v ktorom Cigŕni ŕijŕ. ŕaŕiskom pŕace sŕ pochopitelne importy z vŕchodoslovenskĕho jazykovĕho prostŕedia, konkrĕtne z nŕreĕia v okolí Humennĕho (tomuto autor venoval osobitnŕ pozornost uŕz v dizertaĕnej pŕaci) a len okrajove sleduje jazyk ostatnĕch skupĕnĕ Cigŕnov — maĕarskej (ŕijŕ usadlŕm ŕivotom na juŕnom Slovensku pod hranĕicou ĕiarou Bratislava—Trnava—Komŕtice—Levice—Zvolen—Tisovec—Filŕkovo), rumunŕkej (kotlŕri usadenĕ v Āechŕch a potulnĕi olŕskĕi Cigŕni na Slovensku) a nemeckĕj (potulnĕi — roztrŕsenĕi po celom ŕzemĕi).